

REPORT

รายงาน ติดตามการปฏิรูปสื่อ

■ ปฏิรูปสื่อฟันที่ไกลเกินจริง?

โดย กองบรรณาธิการสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

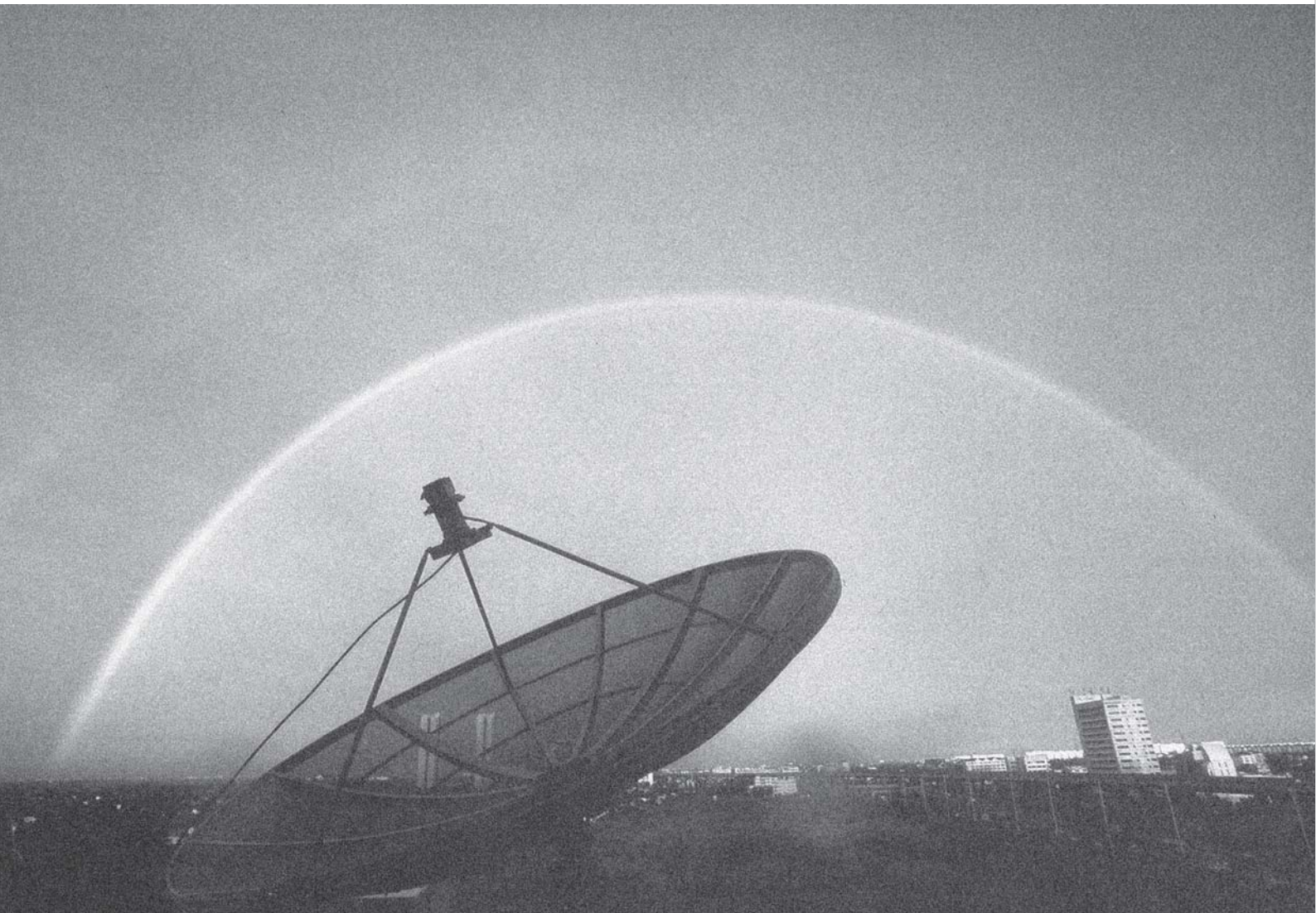
■ สรุปสถานการณ์สื่อในรอบปี 2546

“ปฏิรูปสื่อ

กองบรรณาธิการสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

ผ่านที่ไกลเกินจริง?”

“เข้าวันนี้ตื่นขึ้นมา ชาวแรกที่ได้ยินได้เห็นทางโทรทัศน์ คือการรายงานบรรยากาศการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายบุคคลในสภาเมื่อสองสามวันที่ผ่านมา ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลข้อกล่าวหาของฝ่ายค้าน และคำชี้แจงของรัฐมนตรี ตอนสายเล็กน้อย วิทยุรายงานผลการโหวต รัฐมนตรีทุกคนที่ถูกอภิปรายได้รับเสียงสนับสนุนท่วมท้น”

“รายการวิเคราะห์ข่าวตอนเที่ยง ได้รับชมข้อมูลการเจาะลึกของทีมข่าวสายต่าง ๆ และการลงพื้นที่ตรวจสอบข้อมูลที่มาจากการอภิปรายไม่ไว้วางใจ สถิติที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่ถูกกล่าวหาว่าทุจริต และความเป็นจริงที่ปรากฏบางส่วนสะท้อนให้เห็นว่าไม่ได้เป็นไปอย่างที่รัฐมนตรีบางคนพยายามนำข้อมูลมาเสนอ”

“ตกบ่าย สื่อมวลชนหลายแขนงได้รับแจ้งจากรัฐบาลว่าจะมีการแถลงข่าวของรัฐมนตรีบางคนที่ถูกอภิปราย”

“คืนเดียวกันนี้ รัฐมนตรีบางคนแถลงข่าวขอลาออก เพื่อแสดงความรับผิดชอบ เพราะยอมจำนนต่อข้อมูลที่สื่อมวลชนขุดคุ้ยนำมาตีแผ่ ขณะที่รัฐมนตรีที่สุจริตและสามารถชี้แจงข้อกล่าวหาได้อย่างโปร่งใส ก็ยังคงทำหน้าที่ต่อไปตามปกติ” ::

“เข้าวันนี้ก่อนออกจากบ้าน ได้จัดแจงส่งคนที่บ้าน นำภาชนะรองน้ำไว้ให้พอเพียง เพราะ**ข่าวจากวิทยุของชุมชน**แจ้งว่าหมู่บ้านของเราจะปิดการจ่ายน้ำประปา 1 วัน เพื่อทำการซ่อมแท็งก์น้ำใหญ่ที่มีปัญหารั่วซึม จากนั้นก็ไม่ลืมขับรถแวะรับลูก ๆ ของเพื่อนบ้านที่อยู่ถัดไป 3 - 4 ซอย เพราะได้แจ้งขอความช่วยเหลือผ่านวิทยุชุมชนว่ารถเสีย ขออาศัยรถเพื่อนบ้านส่งลูกไปโรงเรียนในเส้นทางเดียวกัน”

“ระหว่างทางในรถ หลังจากฟังข่าวจากสถานีข่าวต่าง ๆ รวมทั้งข่าวสภาพจราจร ก็ไม่ลืมหมั่นคลื่นมาฟังวิทยุชุมชน รายการ “ศิลปินตัวน้อย” เพราะวันนี้เขาจะเปิดเทปบันทึกการสั๊วโกลิน ของเจ้าตัวเล็กจอมซนที่กำลังนั่งเล่นตุ๊กตากับลูกของเพื่อนบ้านที่เบาะหลัง เสียงไวโอลินที่ดังออกจากรถลำโพง ถึงจะไม่ไพเราะเท่าเพลงจากค่ายเทปดังที่วงเวียนเปิดซัดแทบทุกสถานีเพื่อโปรโมทผลงาน แต่ก็ให้ความสุขใจจนลืมสภาพจราจรที่แออัดยุ่งเหยิงไปชั่วขณะหนึ่ง ฟังจบแล้วก็ไม่ลืมอีก ต้องโทรไปโหวตให้ 1 เสียงสำหรับเจ้านางฟ้าตัวเก่งของเรา” ::

“พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์หน้า 1 เกือบทุกฉบับ ตีพิมพ์ข่าวผลการวิจัยทางการแพทย์ ยืนยันว่าอาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์ของบริษัทผลิตภัณฑ์อาหารจากเนื้อสัตว์ยักษ์ใหญ่แห่งหนึ่ง มีสารเคมีเจือปน และเป็นสาเหตุของการเกิดโรคมะเร็งในลำไส้ของผู้บริโภคหลายราย”

“กองบรรณาธิการข่าวประชุมเครียด เพราะบริษัทยักษ์ใหญ่อ้างว่าเพิ่งทำสัญญาซื้อเวลาโฆษณาชุดใหญ่ เพื่อโฆษณาผลิตภัณฑ์อาหารจากเนื้อสัตว์ในช่วงเวลาไพร์มไทม์ แต่ผลที่สุดที่ประชุมตัดสินใจเดินหน้านำเสนอข่าวอย่างเต็มที่ ทั้งต้นตอปัญหาของสารเคมีที่ตกค้างอยู่ในอาหารสัตว์ และรายงานผลกระทบของผู้บริโภคตลอดจนร่วมเรียกร้องให้บริษัทผลิตภัณฑ์อาหารสัตว์ และรัฐ

เร่งเยียวยาช่วยเหลือ และคุมเข้มการผลิตอาหารในอนาคต”

“บริษัทผลิตภัณฑ์อาหารเนื้อสัตว์ดังกล่าวเริ่มเล่นแง่ทางกฎหมาย จะหาทางยกเลิกสัญญาการซื้อเวลาโฆษณา และพยายามติดต่อสถานีโทรทัศน์ช่องอื่น ๆ ให้เซ็นสัญญาเพื่อโฆษณาแก้ข่าว โดยมีเงื่อนไขว่าห้ามรายงานข่าวเกี่ยวกับปัญหาผลกระทบ แต่โชคดีไม่มีสื่อมวลชนแขนงใด ๆ ยอมรับในเงื่อนไขดังกล่าว”

“และผลการต่อสู้ในคดีเกี่ยวกับเงื่อนไขสัญญาการซื้อเวลาโฆษณา บริษัทดังกล่าวเป็นฝ่ายแพ้คดี และศาลยังได้หยิบยกรัฐธรรมนูญมาตรา 41 ประกอบคำวินิจฉัยตักเตือนบริษัทดังกล่าว ที่พยายามกดดันฝ่ายนายสถานีให้ยุติการเสนอข่าวดังกล่าว” ::

“เย็นวันนี้ โชคดีได้กลับถึงบ้านทันเวลาอาหารค่ำ ได้ร่วมทานข้าวพร้อมหน้ากับลูก ๆ และภรรยาสุดที่รัก ซึ่งเป็นโอกาสที่หาได้ยากยิ่งในเย็นวันศุกร์ปลายเดือน ระหว่างอาหารค่ำ แม่บ้านยอมเสียสละรายการละครโปรดในช่วงไพร์มไทม์ ให้ผมได้ดูรายการข่าวของโทรทัศน์ช่องกิจการเพื่อสาธารณะ แต่มีข้อแม้ว่าผ้าพันคอสีสวยที่เล็งไว้ในห้างวันก่อน เธอจะได้เป็นเจ้าของในเร็ววันนี้ แต่ยังไม่ก็ตามเมื่อจบช่วงวิเคราะห์ข่าว ก็ต้องเปลี่ยนช่องให้เป็นเวลาของเด็ก ๆ ที่จะได้ดูสารคดีเชิงวิทยาศาสตร์และธรรมชาติ เพื่อจะได้เอาไปรายงานในชั้นเรียนของวันรุ่งขึ้น”

“ตกตึกของวันก่อนสุดสัปดาห์ เป็นโอกาสของเด็ก ๆ ที่จะได้นอนดึกกว่าวันธรรมดาทั่วไป เมฆรายการโทรทัศน์ที่เป็นตัวเลือกที่ดีที่สุด คือเกมสัปดาห์ประเภทงานสร้างสรรค์ศิลปะประดิษฐ์ประดอย หรือการคิดค้นผลิตภัณฑ์สินค้าใหม่ ๆ ตามด้วยภาพยนตร์ชั้นยอดของไทยและสากล ที่คัดเลือกมาแล้วว่าไม่มีฉากที่ไม่เหมาะสมสำหรับการชมร่วมกันทั้งครอบครัว”

“เช้าวันรุ่งขึ้นตื่นตื่นค่อนข้างสาย เสียงโทรทัศน์รายการเด็กของเช้าวันเสาร์ดังแว่วขึ้นมาจากชั้นล่าง แสดงว่าเจ้าตัวเล็กกำลังเพลิดเพลินกับรายการโปรด ยังนึกโทษตัวเองว่าน่าจะเตือนลูกก่อนสำหรับรายการการ์ตูนตอนเช้าที่ใช้สีสันฉูดฉาด และเต็มไปด้วยฉากที่รุนแรง และตามมาด้วยโฆษณาเน้นขายของเล่น และขนมที่เต็มไปด้วยน้ำตาล แป้ง และผงชูรส ที่ใช้คาแรคเตอร์ของตัวละครในการ์ตูนเป็นเครื่องหมายการค้า แต่พอจ้องเงยลงมาเห็นแล้วก็ต้องใจออกเพราะรายการถูกเปลี่ยนไปเป็นการ์ตูนเรื่องอื่นที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ พร้อมด้วยตัวอักษรวิ่งข้างใต้เป็นคำชี้แจงถึงเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงรายการ ว่าเป็นคำสั่งของคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) ที่มีมติถอดรายการดังกล่าวออกไป เพราะได้รับการร้องเรียนถึงความรุนแรงและไม่เหมาะสมสำหรับเยาวชนของการ์ตูนเรื่องดังกล่าว รวมทั้งตัวอักษรวิ่งของสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค ที่ออกเตือนเด็ก ๆ และผู้ปกครองให้ตระหนักถึงโทษภัยของขนมเด็กที่ไร้คุณค่าทางโภชนาการและเป็นโทษต่อสุขภาพ” ::

สิ่งที่เล่ามาข้างต้นทั้งหมด
นี้ อาจจะเป็นแค่ส่วนหนึ่งของฝัน
ดีนึ่งหนึ่งของคนหลาย ๆ คน ที่เคย
ติดตามหรือร่วมผลักดันการปฏิรูป
สื่อสารมวลชน นับแต่มีรัฐธรรมนูญ--
ญูมาตรา 39 - 41 จนบัดนี้หลาย
คนเพิ่งจะเริ่มเข้าใจว่า บางครั้ง
อะไรที่เป็นอุดมคติ ไม่ได้ถูกขีดไว้
ด้วยการตรากฎหมายแม่บทแล้ว
ก็จะสำเร็จรูปไปตามนั้น แต่กว่า
จะคลอออกมาสู่แนวทางปฏิบัติ
ได้ ยังต้องฟันฝ่าขวากหนามมาก
มายสุดคณานับ เพราะถ้าเราหัน
กลับมาย้อนมองบรรยากาศและ
ความคิดคืบหน้าของการปฏิรูปสื่อ
เราจะเห็นถึงภาพรวมของสังคมที่
ยังได้อะไรน้อยมากกับสิ่งที่คาด
หวัง ในที่นี้จะขอรายงานสถานะ
ขององค์ประกอบหลาย ๆ ประการ
ในรอบปีที่ผ่านมา ที่ล้วนเป็นตัว
แปรชี้วัดว่า การปฏิรูปสื่อ เดินหน้า
ไปสู่จุดฝันหรือไม่ ::

ประมวลเหตุการณ์

การแทรกแซงและคุกคามสื่อมวลชน

26 กุมภาพันธ์ 2546

นายจักรพันธ์ ยมจินดา ส.ส. พรรคไทยรักไทย พยายามผลักดันร่าง พ.ร.บ. สภาวิชาชีพการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ.... ซึ่งมีเนื้อหาสอดคล้องกับร่างกฎหมายของกลุ่มผู้ประกอบการสื่อโทรทัศน์ ที่เป็นเจ้าของกิจการ เข้าสู่อการพิจารณาของสภาผู้แทน ฯ

ร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้มีเนื้อหาให้อำนาจนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการสภาวิชาชีพ 23 คน และกำหนดให้นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนต้องผ่านการจดทะเบียนของสภาวิชาชีพ แต่ภายหลังได้รับเสียงคัดค้านจากสื่อมวลชนและสังคม นายจักรพันธ์ ต้องยอมถอนร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวออกมา

3 มีนาคม 2546

หลังจากสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน FM. 96 MHz. ออกอากาศเทปสัมภาษณ์ของ ร.ต.อ.ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ รองนายกรัฐมนตรี ที่เปิดใจหลังจากการถูกปรับออกจากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย นำมาซึ่งการแสดงความคิดเห็นของนายกรัฐมนตรื และกล่าวตำหนิการทำงานของสื่อมวลชน

จากนั้นสถานีวิทยุร่วมด้วยช่วยกันในเครือไอเอ็นเอ็น ก็ถูกตัดสัญญาณออกอากาศกะทันหัน โดย กรมการรักษาดินแดน ซึ่งเป็นเจ้าของสถานีให้เหตุผลว่าครบอายุสัญญาพอดี จึงไม่ต่อสัญญาให้ใหม่ และกองทัพต้องการดึงคลื่นกลับมาบริหารเอง เหตุการณ์นี้ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ของสาธารณะ และการรวมตัวแสดงพลังเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้ฟังของสถานีดังกล่าว จนกระทั่งผู้บริหารสถานีสามารถเจรจาและต่อสัญญากับกรมการรักษาดินแดนได้

ธันวาคม 2546

กลุ่มธุรกิจที่ใกล้ชิดกับนายสุริยะ จึงรุ่งเรืองกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม เข้าไปซื้อหุ้นเครือเนชั่นรวมแล้วจำนวนมากเป็นอันดับสามของผู้ถือหุ้นทั้งหมด

มกราคม 2547

- เกิดกรณีนายตำรวจระดับสูงมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมในประเด็นเชิงคู่สาวกับนักข่าวและผู้ประกาศหญิงของโทรทัศน์ช่องหนึ่ง ซึ่งเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- คนใกล้ชิดของอดีตโฆษกประจำสำนักนายก ฯ เข้าไปข่มขู่สื่อมวลชนประจำทำเนียบรัฐบาล ถึงในห้องสื่อมวลชน เพราะไม่พอใจการนำเสนอข่าว
- น.ส.แจ่มจิต ระวิกุล ถูกโยกย้ายพ้นจากตำแหน่งบรรณาธิการข่าวของไอทีวี มีการรายงานว่าเป็นผลเนื่องจากการออกอากาศการวิพากษ์วิจารณ์วิธีการรับมือกับปัญหาไข้หวัดนกของนายกรัฐมนตรี ทั้งนี้บริษัทชินคอร์ปเปอร์เรชั่น จำกัด มหาชน บริษัทของครอบครัวนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ถือหุ้นของไอทีวีเกิน 50 เปอร์เซ็นต์

7 กุมภาพันธ์ 2547

ครบรอบ 3 ปีกรณี “กบฏไอทีวี” พนักงาน 23 คนที่ถูกไล่ออกโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2544 หลังจากบริษัทชินคอร์ปเปอร์เรชั่น จำกัด มหาชน เข้ามาถือหุ้นใหญ่ของไอทีวีไม่นาน โดยในวันที่ 6 กันยายน 2546 ศาลแรงงานกลางมีคำวินิจฉัยยืนตามคำสั่งคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ให้ผู้บริหารไอทีวีรับพนักงานทั้งหมดกลับไปทำงานในตำแหน่งและอัตราค่าจ้างงานไม่ต่ำกว่าเดิม แต่ผู้บริหารไอทีวีได้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2545 ทำให้อดีตพนักงานไอทีวีส่วนใหญ่ในจำนวนนี้ยังอยู่ในสภาพตกงาน ยังไม่ได้รับการชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น

22 กุมภาพันธ์ 2547

นายวิระ ประทีปชัยกูร นายกสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ถูกคำสั่งผู้บริหารโยกย้ายจากตำแหน่ง โดยในแฉดวงล้อมวลชนเชื่อว่าเป็นแรงบีบทางการเมืองที่ต้องการควบคุมเนื้อหาสาระของสื่อภาษาอังกฤษ ที่จะสื่อสารออกไปยังนานาชาติ โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ และการวิพากษ์วิจารณ์เรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนของรัฐบาล

25 กุมภาพันธ์ 2547

บรรณาธิการนิตยสารสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ลาออกจากตำแหน่ง หลังจากมีข่าวว่าถูกรัฐบาลกดดัน จนต้องเรียกคืนหนังสือ 30,000 เล่ม ซึ่งวิพากษ์วิจารณ์การรับกับวิกิพีเดียใช้ห้วงดินของรัฐบาล

17 มีนาคม 2547

องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ได้ทำความเข้าใจคัดค้านต่อที่ประชุมคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 7 ซึ่งมีนายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ขอให้ อ.ส.ม.ท. ได้รับการยกเว้นการขออนุญาตต่อ กสทช. ในการดำเนินกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ เช่นเดียวกับกรมประชาสัมพันธ์ โดยอ้างว่าเป็นการดำเนินกิจการเพื่อสาธารณะ แม้จะแปรรูปในอนาคตแต่รัฐยังถือหุ้นใหญ่

ปัจจุบันคลื่นความถี่ในการดูแลของ อ.ส.ม.ท. ประกอบด้วยวิทยุ 62 คลื่น โทรทัศน์ช่อง 9 ที่ อ.ส.ม.ท. ดำเนินการเอง โทรทัศน์ช่อง 3 และ ยูบีซี เคเบิลทีวี ที่ให้สัมปทานแก่เอกชน ดังนั้นข้อเสนอดังกล่าวหากถูกรัฐรับไปแก้ไขในร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ จะส่งผลให้คลื่นสำหรับโทรทัศน์และวิทยุมากกว่าครึ่งไม่ตกอยู่ใต้อำนาจการควบคุมดูแลของ กสทช. และแทบไม่เหลือคลื่นให้จัดสรรตามกฎหมาย

นอกจากนี้นายวิษณุยังได้แสดงความเห็นในที่ประชุมเดียวกันว่า ปัจจุบันมีนักการเมืองในพื้นที่ต่างจังหวัดไปร่วมจัดรายการวิทยุหลายคน บางมาตราในร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ที่เป็นการจำกัดสิทธิของนักการเมือง จึงมอบหมายให้รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีไปรับฟังความคิดเห็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก่อนเสนอเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อเสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาในสมัยประชุมหน้า

20 พฤษภาคม 2547

น.พ.สุรพงษ์ สืบวงศ์ลี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจ ถ้ามถึงความไม่เอาใจจริงเขาจึงในการผลักดันร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ และชี้แจงว่าปัญหาเกิดจากรัฐบาลชุดก่อนที่ไม่ดำเนินการให้แล้วเสร็จใน 120 วัน จนถูกฝ่ายค้านตอบโต้กลับว่าทำไม 3 ปีกว่าในรัฐบาลชุดนี้ถึงยังไม่แล้วเสร็จ

สถานการณ์วิทยุชุมชน

24 พฤษภาคม 2547

นายเสถียร จันทิมา ผู้จัดการสถานีวิทยุชุมชน อ่างทอง ขึ้นศาลชั้นต้นจังหวัดอ่างทองนัดไต่สวนครั้งแรก ในข้อหาหมิ่นประมาทผู้อื่นในวงกว้างโดยผิดกฎหมาย ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากรายการในวิทยุชุมชนอ่างทองชุดคู่ความทุจริตของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในจังหวัด จนกระทั่งมีแรงกดดันให้กรมไปรษณีย์โทรเลขเป็นโจทก์สั่งฟ้อง และให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าไปยึดอัดเครื่องส่งและเสาะอากาศไว้ ท่ามกลางวิทยุชุมชนที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นเดียวกันอีกประมาณ 200 กว่าสถานีทั่วประเทศ จึงเป็นคดีประวัติศาสตร์ที่น่าจับตามองคดีหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อโดยตรง

พฤษภาคม 2547

กรมประชาสัมพันธ์และกรมไปรษณีย์โทรเลข กำลังเตรียมความพร้อมให้มีการอนุญาตตั้งสถานีวิทยุ 30 วัตต์ ที่มีรัศมีการกระจายเสียง 30 ก.ม. จำนวนประมาณ 1,500 สถานีทั่วประเทศ โดยในจำนวนนี้มีประมาณ 70 - 80 สถานีอยู่ใน กทม. เป็นนัยว่าเพื่อรองรับปัญหาวิทยุชุมชน และพยายามลดสิ่งกีดขวางที่ทางราชการเรียกว่าวิทยุเถื่อนก่อนจะมี กสท. และจะสิ้นสุดสภาพเมื่อ กสท. เข้ามาจัดสรรคลื่น โดยอาจจะพิจารณาข้อมูลการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นเงื่อนไขในการให้ใบอนุญาตในภายหลัง

อย่างไรก็ตามในร่างสัญญาที่จะทำขึ้น มีการเปิดช่องให้สามารถมีโฆษณาได้ประมาณ 3 - 5 นาทีต่อชั่วโมง เพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวได้ และในสัญญายังไม่ระบุห้ามนักการเมืองท้องถิ่นหรือนักธุรกิจเป็นเจ้าของสถานี

กรณีคำพิพากษา

หลังจากที่คณะกรรมการพิจารณาคดีปัญหาสัมปทานไอทีวี กระทรวงการคลัง มีมติเมื่อ 27 เมษายน 2547 ว่า อนุญาตต่อศาลปกครองใช้อำนาจเกินขอบเขต นายกฤษฎา วิษณุ อัยการพิเศษประจำอัยการสูงสุด เป็นโจทก์แทนสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ฟ้องต่อศาลปกครอง ขอให้ยกเลิกคำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการ โดยยกข้อกฎหมายขึ้นสู่คดี 7 ข้อ สารระโดยรวมแล้วคือ ขอให้ศาลปกครองเพิกถอนคำวินิจฉัยของคณะอนุญาโตตุลาการ เนื่องจากเป็นคำวินิจฉัยที่เกินอำนาจขอบเขตทางกฎหมาย และก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม

เรื่องที่เป็นที่จับตาของสังคมเพราะเป็นปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน เนื่องจากนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นคู่กรณีกับ ไอทีวี ซึ่งมีบริษัทชินวัตรที่ครอบครองนายกรัฐมนตรีเป็นเจ้าของถือหุ้นใหญ่อยู่

กกช. กสช. สงครามอันยาวนานที่สื่อเคาะจะถูกกินรวบ เมื่อคลื่นความถี่ของชาติยังผูกขาดในมือกลุ่มทุน

การต่อสู้อันยาวนานกว่าสามปีเศษ ของกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) และคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กกช.) อันเป็นผลผลิตโดยตรงจากมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน กลายเป็นความยืดเยื้อที่นำความอ่อนล้ามายังฝ่ายภาคประชาชนและนักวิชาชีพ พร้อม ๆ กับกระแสการปฏิรูปที่จางบางลง ขณะที่ฝ่ายผู้ประกอบการนับวันยิ่งรวมตัวกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตน ทำให้คลื่นความถี่ที่ถูกระบุให้เป็นสาธารณสมบัติของชาติ ต้องพบกับข้อจำกัดอันอ้างได้ว่าเกิดจากความ “บกพร่องโดยสุจริต” ของกฎหมาย และ “คอร์ปชั่นเชิงนโยบาย” ของบุคคลเพื่อยื้อยุดสิทธิประโยชน์ที่ผูกขาดแต่เดิมให้ผูกขาดต่อไปให้นานที่สุด

กสช. และ กกช. อันเป็นผลผลิตโดยตรงจากมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน กลายเป็นการต่อสู้ยืดเยื้อที่นำมาซึ่งความอ่อนล้าของฝ่ายภาคประชาชนและนักวิชาชีพ พร้อม ๆ กับกระแสการปฏิรูปที่จางบางลง

ความคับขันล่าสุดของกระบวนการสรรหา กสช.

นับจากกระบวนการคัดเลือกกันเองขององค์กรภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์สาธารณะ สถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนด้านนิเทศศาสตร์ วารสารศาสตร์ และสมาคมวิชาชีพสื่อ ให้ได้ตัวแทนฝ่ายละ 4 คน รวมกับฝ่ายข้าราชการประจำโดยตำแหน่งอีก 5 คนเป็นคณะกรรมการสรรหา กสช. 17 คน เมื่อ 3 ปีเศษที่ผ่านมา โดยผ่านกระบวนการต่อสู้ด้วยการร้องต่อศาลปกครองของนายพิทยา ว่องกุล 1 ในผู้สมัคร กสช. และมีคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ให้รายชื่อว่าที่ กสช. 14 คน ที่กำลังจะส่งให้วุฒิสภาเลือกเหลือ 7 คน เป็นอันโมฆะ โดยศาลชี้ว่ามีการกระทำอันขัดกับ พ.ร.บ. วิธีปฏิบัติทางการปกครอง กล่าวคือกรรมการสรรหาส่วนหนึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้ได้รับการคัดเลือกบางคน

แต่ปัญหาที่ตามมาคือศาลปกครองไม่ได้สั่งให้คณะกรรมการสรรหา กสช. ชุดเดิมต้องหมดสภาพ มีเพียงกระแสสังคมที่เรียกร้องให้แสดงความรับผิดชอบ แต่ก็มีเพียงกรรมการสรรหาจากตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชนสองคน และตัวแทนสถาบันการศึกษาอีก 3 คนเท่านั้นที่ลาออก โดยที่กรรมการสรรหาชุดเดิมอีก 7 คนเพิกเฉยต่อเสียงเรียกร้อง ในขณะที่กรรมการสรรหาภาครัฐ 5 คน ได้เปลี่ยนแปลงไปตามบุคคลที่เข้ามารับตำแหน่งหน้าที่แทนคนเดิม

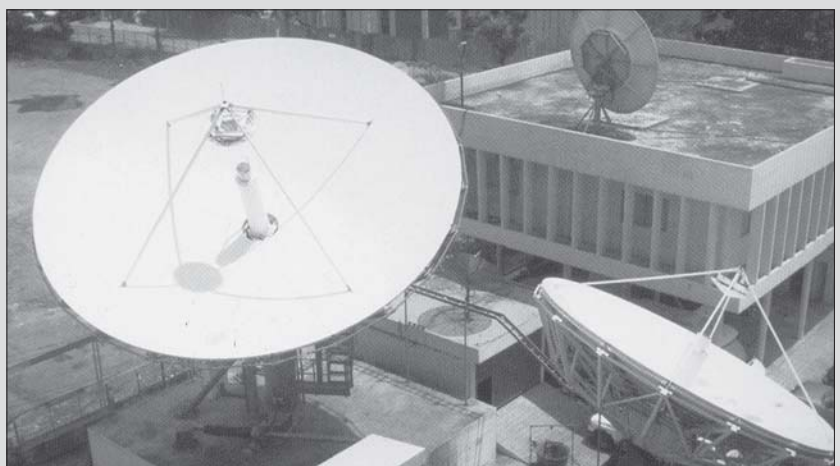
และความคับหน้าล่าสุดในขณะนี้ อยู่ระหว่างการตีความองค์ประกอบขององค์กรเอกชนที่มีคุณสมบัติตามมาตรา 9(4) เพื่อคัดเลือกกันเองเป็นคณะกรรมการสรรหา กทช. ในส่วนขององค์กรเอกชน 3 คน เนื่องจากกลุ่มองค์กรพุทธซึ่งจับมืออย่างเหนียวแน่นกับกลุ่มทุนในครั้งที่แล้ว นอกจากจะระดมบรรดามูลนิธิในเครือนับร้อยทั่วประเทศแล้ว เกณฑ์เอา “วัด” มาเสนอชื่อเป็นองค์กรเอกชนด้วยเพื่อให้ได้จำนวนเสียงมากที่สุด ในการคัดเลือกตัวแทนที่ขาดไป เพื่อเริ่มต้นกระบวนการสรรหาครั้งใหม่ แต่ไม่มีคำยืนยันจากสำนักปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ว่ากระบวนการตีความดังกล่าวจะสิ้นสุดเมื่อไหร่ และอีกนานแค่ไหนจะได้เริ่มต้นกระบวนการสรรหา กทช. รอบที่สอง นอกจากนี้คำชี้แจงของนายวิษณุ เครืองาม รองนายกรัฐมนตรี ในระหว่างการเสนอรายงานผลการปฏิบัติงานของรัฐบาลต่อวุฒิสภาว่า ได้มีการตีความแล้วว่า “วัด” ไม่ใช่ขององค์กรเอกชนตามความหมายในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และจะเริ่มกระบวนการสรรหาต่อเร็ว ๆ นี้

กระบวนการสรรหา กทช.

กทช. เป็นอีกองค์กรที่มีชะตากรรมร่วม และเป็นเด็กชิ้นงามที่เป็นประตูด่านแรกแห่งผลประโยชน์มหาศาล ในการใช้คลื่นเพื่อการโทรคมนาคม ซึ่งเป็นที่รู้กันทั่วประเทศว่าถูกผูกขาดอยู่ในมือของกลุ่มทุนกลุ่มใดบ้าง

แต่ความโชคร้ายเพียงหนึ่งเดียวของกระบวนการสรรหา กทช. คือศาลปกครองสูงสุดได้พิพากษาตามคำขอของนายประมุท สุตะบุตร หนึ่งในผู้สมัครที่ยื่นคัดค้าน เนื่องจากกรรมการสรรหาบางคนมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้ผ่านการคัดเลือก ขณะที่วุฒิสภาก็ชะลอการคัดเลือกเพื่อรอผลจากศาลปกครอง จนในที่สุดมีคำพิพากษาว่า นอกจากกระบวนการสรรหาจะเป็นโมฆะแล้ว คณะกรรมการสรรหายังจะต้องถูกยุบเพื่อคัดเลือกมาใหม่ ซึ่งเป็นจุดที่ดูเหมือนจะมีความก้าวหน้ากว่ากระบวนการสรรหา กทช. แต่ความโชคร้ายคือบรรดากลุ่มผลประโยชน์ทางโทรคมนาคมได้อาศัยเวลาที่ยืดเยื้อมาจนถึงตัวติด และส่งตัวแทนของตนเองเป็นส่วนใหญ่เข้ามาเป็นกรรมการสรรหา กทช. อีกครั้ง

ขณะที่อยู่ระหว่างการตรวจสอบประวัติว่าที่กรรมการ กทช. ทั้ง 14 คน ของคณะกรรมการตรวจสอบประวัติและความประพฤติ ของวุฒิสภา ซึ่งจะสิ้นสุดภายในช่วงปิดสมัยประชุม และรายงานผลการตรวจสอบเพื่อให้วุฒิสภาพิจารณาเลือก กรรมการ กทช. ให้เหลือ 7 คน ท่ามกลางข้อสังเกตุของวุฒิสมาชิกหลายคนว่าบุคคลที่เสนอมาให้คัดเลือกยังผู้เชี่ยวชาญสาขาเศรษฐศาสตร์ และหลายคนเคยเป็นกรรมการหรือที่ปรึกษาบริษัทโทรคมนาคมแห่งหนึ่ง และเชื่อแน่อนว่าถึงเวลานั้นจะมีวุฒิสมาชิก “ขาประจำ” กลุ่มหนึ่งที่คอยทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ในกลุ่มทุนอีกครั้ง

ร่างพระราชบัญญัติการประกอบกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ พ.ศ....

ถ้า กสท. คือผู้ที่จะเปิดปิดสวิทช์ให้ประโยชน์ของคลื่นความถี่ตกอยู่กับกลุ่มทุนหรือประชาชนมากกว่ากัน พ.ร.บ.ฉบับนี้ ก็เปรียบเป็นตัวเครื่องจักรแม่พิมพ์ที่จะ “ปั๊ม” หรือตีกรอบขอบเขตอำนาจเบื้องต้นของกรรมการ กสท. ดังนั้นไม่ว่า “แม่พิมพ์” หรือ “คนเปิดสวิทช์” ต่างก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกันในการที่จะทำให้การปฏิรูปสื่อเป็นจริงได้หรือไม่

ร่าง พรบ. ฉบับนี้แม้จะถูกรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ให้ทำให้เสร็จภายใน 120 วัน แต่ก็ยังเป็นข้อกำหนดที่ขาดสภาพบังคับ และด้วยเหตุผลการรณการสรรหา กสท. ซึ่งติดขัดที่กระบวนการของศาลปกครอง ทำให้รัฐบาลประชาธิปไตย พลัดโอกาสที่จะเป็นผู้ผลักดันกฎหมายประวัติศาสตร์ฉบับนี้ และล่วงมาจนกระทั่งรัฐบาลชุดปัจจุบันที่เหมือนหนึ่งตั้งใจหรือบังเอิญก็ตาม เริ่มมามีที่ท่าจะผลักดันอีกทีก็ต่อเมื่อหลาย ๆ สถานได้ประโยชน์จากการต่อสัญญาสัมปทานที่เข้าข่ายข้อยกเว้นตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ

สาระสำคัญของร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ เช่น การบริหารและจัดสรรคลื่นความถี่ การแบ่งประเภทและสัดส่วนกิจการที่ใช้คลื่นวิทยุโทรทัศน์ แหล่งที่มารายได้ของกิจการที่ใช้คลื่นประเภทบริการชุมชนและบริการสาธารณะ การขอใบอนุญาตของผู้ประกอบกิจการ สัดส่วนผู้ถือหุ้นของบริษัทต่างชาติ การจัดสรรเวลาให้ผู้อื่นทำรายการ และหมวดจรรยาบรรณของนักวิชาชีพ ซึ่งทั้งหมดนี้จะทำให้เห็นได้ชัดว่ามีความเกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดและใหญ่หลวงกับนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน ทั้งวิทยุและโทรทัศน์ ขนาดไหน แต่กลับปรากฏว่าสาธารณชนจะหาข่าวสารและข้อมูลจากสื่อทั้งสองประเภทนี้ยากเต็มที และนักวิชาชีพในสองวงการนี้ก็มีความเคลื่อนไหวที่จำกัดอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนชัดถึงบรรยากาศการ “ครอบงำ” ของกลุ่มทุนเจ้าของกิจการ ที่มีอยู่เดิมและจะพยายามให้มีอยู่ต่อไป

แนวโน้มล่าสุดของ พ.ร.บ.ฉบับนี้อาจจะได้คลอดในปลายรัฐบาลชุดนี้ ในสมัยประชุมนิติบัญญัติสมัยสุดท้ายของสภาชุดนี้ในอีกไม่กี่เดือนข้างหน้า ซึ่งจะเป็นประเด็นที่สังคมจะต้องจับจ้องทุกรายละเอียดอย่างใกล้ชิดต่อไป

เกือบ 4 ปีเต็มของรัฐบาลชุดปัจจุบัน หลายต่อหลายครั้งที่มีเสียงสะท้อนร้องเตือนกันว่า สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ถูกแทรกแซงด้วยอำนาจรัฐ และอำนาจทางการเมือง โดยผ่านระบบทุน เป็นทั้งการแทรกแซงโดยตรง และการแทรกซึมผ่านโครงการซื้อโฆษณาทั้งโดยงบประมาณของรัฐและเอกชน จนเกิดสภาพการเซ็นเซอร์ตัวเองของสื่อมวลชนบางสื่อ แต่ตลอดเวลาสิ่งที่ได้รับการชี้แจงจากภาครัฐคือการปฏิเสธเพราะไม่มีใบเสร็จหลักฐานเป็นข้อยืนยัน ทำให้สังคมโดยรวมก็อยู่ในภาวะเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง ขณะที่สื่อมวลชนที่ควรจะต้องเข้มแข็งตามทิศทางปฏิรูปของสังคมก็เริ่มอ่อนกำลังลง

แต่อย่างน้อยปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามรายงานชิ้นนี้ คงตั้งเป็นประเด็นถามผู้บริหารบ้านเมืองได้เต็มปาก ว่าแม้จะมีการปฏิเสธอยู่เนือง ๆ ว่าไม่เคยก้าวก่ายแทรกแซงการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน หรือพยายามนำธุรกิจเข้ามาครอบงำกิจการสื่อสารมวลชนเพื่อผลประโยชน์ทับซ้อนในเชิงอำนาจบริหาร ก็คงไม่อาจปฏิเสธว่ารัฐบาลคงละเลยต่อการส่งเสริมสนับสนุนสื่อมวลชน อย่างน้อยให้ได้รับการคุ้มครองสิทธิตามที่รัฐธรรมนูญมาตรา 39 -41 ก็ยังไม่เห็นความพยายามแม้แต่น้อยที่จะให้มีขึ้น

แล้วอย่างนี้ฝันที่คิดไว้เมื่อแรกเริ่มการปฏิรูปการเมืองและปฏิรูปสื่อ จะเป็นจริงได้ในรัฐบาลนี้ ? รัฐบาลหน้า ? หรือชาติไหน ??? ::

นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ เลขาธิการ คปส.

MA.Communications Policy and Regulation (Merit) University of Westminster, London

เจ้าของวิทยานิพนธ์ “มาตรา 40 กับวาทกรรมการปฏิรูปสื่อ” และ “Opportunities and Challenges of New Broadcasting Policy during the Political and Technological Transition in Thailand”

5 - 6 ปีที่ตามเรื่องการปฏิรูปสื่อ ตั้งแต่มีรัฐธรรมนูญเมื่อปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ช่วงแรกเป็นช่วงยุคทองที่มีบรรยากาศแห่งสิทธิเสรีภาพ บรรยากาศการปฏิรูปการเมือง การเคลื่อนไหวเรียกร้องเสนอวาระของภาคประชาชนค่อนข้างคึกคักและมีชีวิตชีวา และความตื่นตัวของสังคมก็สูง ทำให้เราได้หลักประกันในเชิงกฎหมายและกลไกที่ดีพอสมควร เช่น มี พ.ร.บ.องค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ ที่กำหนดให้มีทั้ง กสท. และ กทช. มีสัดส่วนของกลุ่มองค์กรเอกชนเข้าไปสรรหา และที่สำคัญที่สุดคือกำหนดให้ประชาชนได้เป็นเจ้าของคลื่น 20 เปอร์เซ็นต์ รวมทั้งบรรยากาศการปฏิรูปสื่อขึ้นถึงจุดที่สูงมาก ทั้งทหาร และกลุ่มต่างๆ ต่างลุกขึ้นมาปรับตัว เป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้กลุ่มภาคประชาชน กลุ่มนักวิชาชีพต่อรองอย่างมีพลังและได้ผล

แต่ยุคทองค่อย ๆ เจือจางไปพร้อม ๆ กับกระแสการปฏิรูปการเมือง แฉวลง ปัญหาเศรษฐกิจกลายเป็นปัญหาหลัก รัฐบาลเองก็เป็นตัวเร่งให้กระแสมันพลิกกลับ บรรยากาศการปฏิรูปการเมืองเริ่มหยุดชะงัก เกิดความเบื่อหน่ายเพราะเกิดวิกฤติศรัทธาในองค์กรอิสระต่างๆ ขณะที่กลุ่มรัฐและทุนก็กลับมาเข้มแข็ง คึกคัก จากเดิมที่กลัวมาตรา 40 กลายเป็นความไม่แคร์ หลายๆ เหตุผลเหล่านี้ ทำให้ความตื่นตัวของสังคมลดน้อยลง

เมื่อไหร่ที่รัฐเข้มแข็งและผูกขาดอำนาจ พลังประชาสังคมก็อ่อนแอ ต่อรองไม่ได้ ไม่สามารถกดดันเรียกร้อง ประการที่สอง การคุมสื่ออย่างเบ็ดเสร็จของรัฐบาลเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความกลัว ทั้งในเชิงการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้พลังการตรวจสอบของสื่อก็แผ่วเบาไปด้วย สถานการณ์เศรษฐกิจที่อยู่ตัว ทำให้คนเริ่มสนใจการเมืองน้อยลง การขึ้นชมนกับรัฐบาลนี้ว่าโอเคแล้ว ก็ทำให้พลังของประชาชนที่มาหนุนการปฏิรูปสื่อก็น้อยลง

ดังนั้นงานด้านการปฏิรูปสื่อในช่วงสองปีหลัง จึงเน้นไปในทางรูปแบบการตรวจสอบ มากกว่าการผลักดันวาระของภาคประชาชนหรือภาควิชาชีพ เมื่อเทียบกับสามปีก่อน ตอนนี้เป็นเพียงการตรวจสอบโดยการวิพากษ์วิจารณ์ งานเก็บข้อมูลวิจัย การแถลงข่าวเป็นหลัก การทำกิจกรรมของ NGO ก็เหมือนถูกแช่แข็งให้หยุดนิ่ง กสท. การเตรียมแผนแม่บทสื่อสารมวลชน ไตรคมขนาดก็ยังไม่เสร็จเพราะรัฐไม่ทำอะไรทำอะไรไม่ได้

พอการเมืองมันปิด มันก็เหลือแค่นี้ที่เราต้องยื่นวิพากษ์วิจารณ์ข้างนอก เงื่อนไขที่จะเข้าไปร่วมเปลี่ยนแปลงโดยกลไกของสภาที่ถูกปิดประตูตาย การวิจารณ์กันไปวิจารณ์กันมาผ่านสื่อสาธารณะ ก็ยังทำให้การเผชิญหน้ารุนแรงยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดแรงดันจากกลุ่มที่เสียผลประโยชน์ ยิ่งในภาวะที่มีความพยายามจะคุมการไหลบ่าของข้อมูลข่าวสารให้ไปในทางทิศทางเดียว ก็ยิ่งทำให้เราลำบากมากขึ้นมาการวิพากษ์วิจารณ์ ต้องระวังการถูกฟ้องและถูกดิสเครดิตกลับ หากเป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ ภาคประชาชนอาจเกิดภาวะตีบตันและความเหนื่อยหน่ายทางการเมือง พลังนอกสภาจะแผ่วเบาตามพลังในสภา

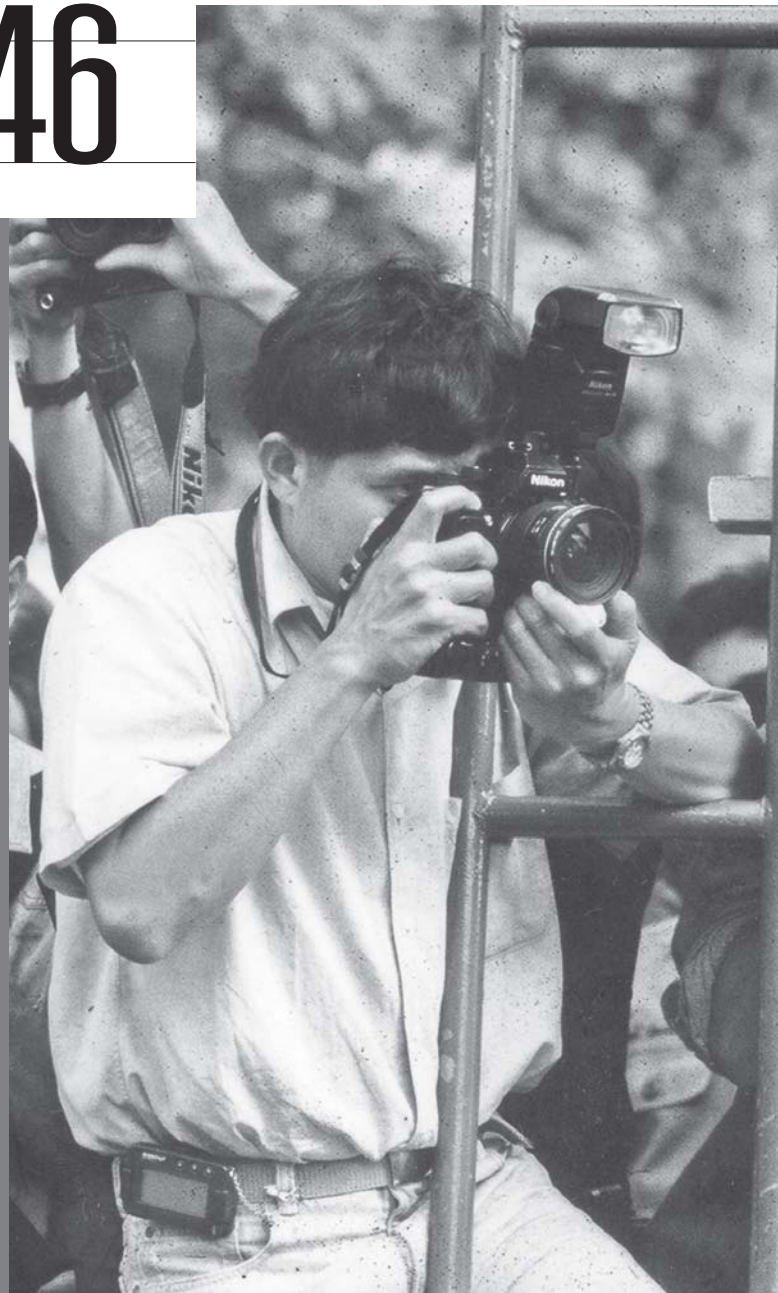
สภาพการชะงักงันของการปฏิรูปสื่อนี้เชื่อว่าจะไปพลิกอีกครั้งเมื่อประสบปัญหาเศรษฐกิจ ถ้าของแพง เงินเฟ้อ น้ำมันราคาสูง จนนำไปสู่ภาวะดอกเบี้ยขึ้น และฟองสบู่แตกอีกครั้ง ก็จะเป็นจุดพลิกวิกฤติศรัทธาของประชาชนต่อรัฐบาล ถึงยุคนั้นก็อาจจะเป็นยุคการปฏิรูปการเมืองระลอกสองก็เป็นได้ ::

สรุปรายงานสถานการณ์ ด้านสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน ในรอบปี 2546

สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไทยในรอบปี 2546 ที่ผ่านมา ถูกทำลายอย่างเข้มข้นและรุนแรงกว่าสถานการณ์ในรอบปี 2545 แม้ว่าส่วนใหญ่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดต่อเนื่องมาตั้งแต่การเข้ารับตำแหน่งของรัฐบาลพรรคไทยรักไทยในต้นปี 2544 แต่ผลกระทบของการถูกทำลายและแทรกแซงนั้นมาปรากฏชัดเจneyิ่งขึ้นในปี 2546 และเป็นที่น่าตกใจว่าสถานการณ์ด้านสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในปี 2547 นี้จะยิ่งรุนแรงมากขึ้นไปอีก เพราะเป็นปีสุดท้ายแห่งรัฐบาลชุดปัจจุบัน จะทำให้การแทรกแซง ควบคุม และกวาดต้อนสื่อมาเป็นพวก เป็นไปอย่างกว้างขวาง รวมทั้ง การเข้าไปจัดการกับเนื้อหาและสัดส่วนรายการของสื่อต่างๆ จนเป็นอุปสรรคต่อหลักการของความเป็นสื่อเสรีและสื่อที่มีอิสรภาพ

โดยหลักการแห่งสังคมประชาธิปไตยแล้ว สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนได้รับการรับรองจากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและการเมือง ข้อ 19 ซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคนในการแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากการแทรกแซงและมีเสรีภาพในการแสดงออก

นอกจากนี้สิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไทยยังได้รับการปกป้องและคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 37 ให้นำบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย ในมาตรา 39 และ 41 ที่รับรองเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนทั้งในหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และเอกชนในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็น ที่ไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ รวมถึงมาตรา 40 ที่กำหนดให้คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์และวิทยุโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรการสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ทว่าในทางปฏิบัติหลักการเหล่านี้กลับถูกละเมิดและเพิกเฉย อันเป็นปัญหาพื้นฐานของการละเมิดและคุกคามสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนมาอย่างต่อเนื่อง

การถูกแทรกแซงแบบกับช้อนและเบ็ดเสรี

เนื่องจากสภาพการแทรกแซงของกลุ่มทุนและกลุ่มการเมืองมีลักษณะที่เกี่ยวข้อง เชื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มในเครือธุรกิจ หรือเป็นเครือญาติกัน ทำให้รูปแบบของการแทรกแซงสื่อมีลักษณะที่ซับซ้อน เป็นการแทรกแซงหลายชั้น และก่อให้เกิดผลของการผูกขาดแบบเบ็ดเสร็จ เช่น การควบคุมผ่านกลไกของรัฐในการตรวจสอบสื่อ ผ่านการสนับสนุนทางธุรกิจและโฆษณาของกลุ่มทุนการเมือง ผ่านการควบคุมข้อมูลข่าวสารของรัฐและการกำหนดวาระข่าวสารให้แก่สื่อ และผ่านการสร้าง “อาณาจักรแห่งความกลัว” ให้แก่สื่อมวลชน นักวิชาการ และนักเคลื่อนไหวในสังคม

ในที่นี้จะขอประมวลเหตุการณ์บางกรณีที่มีลักษณะของการแทรกแซงแบบทับซ้อนและเบ็ดเสร็จ ดังนี้

สื่อหนังสือพิมพ์

1) การเข้าซื้อหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ของกลุ่มธุรกิจที่มีความเชื่อมโยงกับการเมืองและรัฐบาลในสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง ดังในกรณีที่เครือญาติของนายสุริยะ จีรุงรุ่งเรืองกิจ ผู้นำในระดับรัฐบาลเข้าไปซื้อหุ้นของบริษัทสื่อในเครือเนชั่น กว่า 10% จนกลายเป็นผู้ถือหุ้นในลำดับที่สาม และเป็นที่หวั่นเกรงกันว่าจะมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระของหนังสือพิมพ์ดังกล่าว

2) การให้ความสนับสนุนด้านรายได้ค่าโฆษณาจากบริษัทเอกชนที่เป็นเครือข่ายเดียวกับผู้มีอำนาจในรัฐบาล รวมทั้งงบประมาณโฆษณาประชาสัมพันธ์ของรัฐวิสาหกิจและหน่วยราชการต่างๆ เช่น กรมส่งเสริมการส่งออก และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำให้สื่อมวลชนต้องระมัดระวังหรือไม่นำเสนอเนื้อหาข่าวที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรืออาจก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อรัฐบาล การที่หนังสือพิมพ์อาศัยรายได้ 2 ใน 3 จากค่าโฆษณานี้เองที่ทำให้หนังสือพิมพ์มีความอ่อนไหวกับแรงซื้อของรัฐบาลหรือเครือข่ายธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับรัฐ

3) การแทรกแซงผ่านฝ่ายบริหารของหนังสือพิมพ์ ทำให้ฝ่ายบริหารเข้ามาควบคุมและเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของกองบรรณาธิการ ดังในกรณีที่คณะกรรมการ บริษัท โฟสต์ พับลิชชิง จำกัด (มหาชน) มีมติประกาศปรับเปลี่ยนตำแหน่ง นายวีระ ประทีปชัยกูร (อดีต) นายกสสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย และบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ให้พ้นจากตำแหน่งบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ และให้ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยบรรณาธิการอำนวยการ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2547 ปราบปรามกรณีปลดบรรณาธิการบางกอกโพสต์ได้สร้างความวิตกกังวลให้แก่ผู้ประกอบการวิชาชีพนี้อย่างยิ่ง และถือเป็นการล้มล้างการคุ้มครองวิชาชีพสื่อมวลชนและการเสนอข่าวและความคิดเห็น

นอกจากนี้ยังมีกรณีของการแทรกแซงการทำงานของกองบรรณาธิการผ่านการสร้างความกดดันให้แก่พันธมิตรหรือผู้อุปถัมภ์ของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ให้เลิกการให้ความช่วยเหลือหากหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นยังคงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างต่อเนื่องและรุนแรง ดังเช่นกรณีของหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ที่กำลังประสบกับปัญหาเรื่องการพิมพ์และการสนับสนุนรายได้จากค่าโฆษณา

4) หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเป็นอีกสื่อหนึ่งที่ได้รับแรงกระแทกจากการแทรกแซงของกลุ่มอิทธิพลทั้งทางการเมืองและธุรกิจในพื้นที่อย่างมาก และเป็นมาอย่างต่อเนื่อง จากโครงสร้างของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นสื่อขนาดเล็ก อาศัยรายได้จากค่าโฆษณาและประกาศจากทางราชการเป็นหลัก และมีคู่แข่งที่เป็นทั้งสื่อวิทยุและโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์จากส่วนกลาง ทำให้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นมีความอ่อนไหวง่ายต่อการแทรกแซงของกลุ่มอิทธิพลผ่านรูปแบบของการให้โฆษณาและให้เงินอุปถัมภ์เพื่อนำเสนอข่าวที่เป็นเชิงบวกและสร้างความน่าเชื่อถือให้แก่กลุ่มสนับสนุนนั้น

5) ความไม่มีประสิทธิภาพของพ.ร.บ. ข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 ทำให้สื่อมวลชนไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่ได้รับสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของทางราชการอย่างเพียงพอ ทำให้การควบคุมข่าวสารต่างๆ ยังคงมีทิศทางแบบรวมศูนย์และปกปิดเสียเป็นส่วนใหญ่

สื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

6) มีการแทรกแซงผ่านการให้โฆษณา เนื่องจากเป็นสื่อที่มีประชาชนบริโภคมาก คือกว่าร้อยละ 86 และ 36 ที่ได้ชมโทรทัศน์และวิทยุในแต่ละวัน ซึ่งสูงกว่าการอ่านหนังสือพิมพ์ที่อยู่ร้อยละ 21 ทำให้เห็นถึงเหตุผลของการเข้าถึงหุ้นและเป็นเจ้าของสื่อโทรทัศน์ทั้งระบบฟรีทีวีและระบบบอกรับสมาชิกของผู้บริหารในรัฐบาลชุดนี้ ประกอบกับโครงสร้างของสื่อวิทยุและ

โทรทัศน์ต้องใช้เงินมากทั้งในการลงทุนและการบริหารจัดการ ต้องพึ่งพารายได้จากค่าโฆษณา การสนับสนุนและอุปถัมภ์จากกลุ่มทุนและนักการเมือง ในรูปแบบที่เรียกกันว่า “อำนาจนิยมอุปถัมภ์ ทุนนิยมอภิสิทธิ์” ทำให้วิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่ถูกแทรกแซงได้ง่าย

7) การปฏิรูปสื่อตามมาตรา 40 ในรัฐธรรมนูญที่ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ยังคงไว้ไว้แววของความสำเร็จ ทำให้หน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสื่อวิทยุกระจายเสียงและสื่อโทรทัศน์ใช้อำนาจครอบครองสื่อในลักษณะควบคุม สร้างความไม่โปร่งใสในการบอกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงสัญญากับผู้ประกอบการ การใช้มาตรการทางสัญญาที่ถูกปรับเปลี่ยนได้เสมือนนี้ ทำให้บริษัทที่เข้าไปรับสัมปทานบริหารสถานีวิทยุต่างๆ พยายามหลีกเลี่ยงที่จะนำเสนอเนื้อหาที่กระทบต่อรัฐบาลและหน่วยงานราชการ ปิดกั้นโอกาสของการแสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง เพราะอาจเป็นเงื่อนไขให้ไม่ได้รับการต่อสัญญาจากหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของสถานีได้

8) การปรับสัดส่วนรายการของไอทีวี จากเดิมที่ได้ระบุไว้ในเงื่อนไขของสัมปทานเมื่อแรกตั้งสถานี (พ.ศ. 2538) คือ ข่าวสารและสาระประโยชน์ 70% และบันเทิง 30% มาเป็นสัดส่วนใหม่ คือ ข่าวสารสาระ 50% และบันเทิง 50% อันเป็นผลมาจากการประกาศคำสั่งขาดของอนุญาโตตุลาการเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2546 ที่ทำให้ไอทีวีมีอำนาจเหนือรัฐ ได้รับเงินชดเชยค่าสัมปทาน และปรับลดค่าสัมปทานที่จะต้องจ่ายให้รัฐ ทั้งนี้ ระหว่างที่มีการร้องเรียนเรื่องคำสั่งขาดและอยู่ระหว่างดำเนินการเพื่อยื่นฟ้องตามกระบวนการยุติธรรมนั้น ทางไอทีวีได้ชิงปรับผังรายการเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2547 ไปก่อน โดยขยายเวลา prime time จากเดิม 19.00-21.30 น. ที่ระบุไว้ว่าต้องเป็นรายการข่าวและสาระ ไปเป็นช่วงเวลา 18.00-22.00 น. โดยไม่จำกัดประเภทรายการ เพื่อที่จะให้ไอทีวีสามารถทำกำไรจากการเสนอรายการบันเทิงได้ การปรับสัดส่วนรายการของไอทีวีดังกล่าวนี้ถือว่าขัดต่อเจตนารมณ์ของทีวีเสรีและปรัชญาของการปฏิรูปสื่อที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ซึ่งกระแสประชาชนเรียกร้องให้มีสถานีโทรทัศน์เพื่อข่าวสารสาระ กรณีของไอทีวีจึงจัดได้ว่าเป็นการแทรกแซงสื่อโดยอาศัยกระบวนการที่อ่อนประสิทธิภาพของรัฐและช่องโหว่ของข้อสัญญา รวมทั้งยังเป็นการแทรกแซงที่มาในรูปแบบของการอ้างความจำเป็นของการแข่งขันอย่างเสรีในอุตสาหกรรมสื่อ

9) การผูกขาดความคิดเห็นผ่านข่าวใช้หัวดงเมื่อต้นปี 2547 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่าข่าวสารได้ถูกควบคุมและกำหนดวาระสาธารณะจากรัฐบาล โดยที่สื่อมวลชนโดยเฉพาะสื่อวิทยุโทรทัศน์ที่กำกับดูแลโดยรัฐ ถูกทำให้เป็นฝ่ายตามประเด็นที่รัฐบาลกำหนดขึ้น จนทำให้เกิดสภาพของการ “ผูกขาดความคิดเห็นสาธารณะ” ทั้งๆ ที่เหตุการณ์ใช้หัวดงได้เป็นประเด็นที่มีหนังสือพิมพ์บางฉบับเริ่มนำเสนอมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2546 แต่เมื่อมีการปฏิเสธจากหน่วยงานของรัฐว่าไม่ใช่ใช้หัวดง และไม่มีแหล่งข่าวรายโดยอมให้ข่าว จึงทำให้เหตุการณ์ถูกระงับการนำเสนอ จนกระทั่งเกิดการระบอบครั้งใหญ่

จากสภาพการณ์ของการแทรกแซงสื่อที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เกิดลักษณะที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์สื่อในยุคนี้ว่า เป็นยุคแห่งความถดถอยของสุนัขเฝ้าบ้าน เป็นยุคแห่งความอ่อนล้าของการทำหน้าที่ตรวจสอบกลุ่มอำนาจ และเป็นยุคที่สื่อมวลชนอาดูโสได้ขนานนามว่า “เป็นสุนัขละครสัตว์ หรือ lapdogs” (เป็นการแสดงความคิดเห็นของกวี จงกิจถาวร ผู้ช่วยบรรณาธิการเครือ เนชั่น ในงานสัมมนาประจำปีของสถาบันพัฒนาสื่อมวลชนฯ จัดร่วมกับมหาวิทยาลัยรังสิต วันที่ 29 มกราคม 2547) ในลักษณะที่สื่อมวลชนยอมให้รัฐบาลเป็นผู้กำหนดวาระของข่าว ยอมให้กลุ่มทุนการเมืองเข้ามาแทรกแซงทั้งนโยบายและเนื้อหา ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือเพราะความรู้ไม่เท่าทันของสื่อก็ตาม ในขณะเดียวกัน กลุ่มนักคิด นักวิชาการ ส่วนใหญ่ก็ลดการแสดงความคิดเห็นหรือหุตุวิจารณ์รัฐบาล ทำให้เกิดสภาพของ “อาณาจักรแห่งความกลัว” ขึ้น จนทำให้สื่อมวลชนเองได้รับผลกระทบจากการแสวงหาแหล่งข่าวเช่นกัน

บทส่งท้าย: การดิ้นรนเพื่อสิทธิเสรีภาพ

แม้ว่าสื่อมวลชนในยุคของรัฐบาล พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ที่ผูกขาดอำนาจเบ็ดเสร็จทางการเมือง จะถูกวิจารณ์ว่ากลายเป็นเพียง “สุนัขละครสัตว์” ของกลุ่มอำนาจเท่านั้น แต่การต่อสู้เคลื่อนไหวของกลุ่มนักวิชาชีพที่มีมารวมตัวกันในนามของสมาคมวิชาชีพต่างๆ และกลุ่มตรวจสอบสื่อของภาคประชาสังคม ก็ยังพอจะเป็นความหวังได้ว่า สถาบันทางสังคมแห่งนี้จะยังคงรักษาเกียรติภูมิและอุดมการณ์ที่มุ่งมั่นต่อไปได้ แม้จะชวนเซ หัวน้ไหว และหลายคนอาจจะบอบช้ำจากการถูกแรงกระแทกของกลุ่มอำนาจบ้างก็ตามที่

ความเคลื่อนไหวของกระแสการปฏิรูปสื่อที่ได้ช่วยปลุกสำนึกกับผิดชอบให้แก่วิชาชีพจำนวนมาก นำไปสู่การหาทางรื้อปรับโครงสร้างทางธุรกิจและการบริหารของสื่อมวลชนที่เอื้อประโยชน์ต่อสาธารณะมากขึ้น และยังนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนเพิ่มมากขึ้น

จึงเป็นที่เชื่อได้ว่า สื่อมวลชนจะยังคงทำหน้าที่ตรวจสอบอำนาจรัฐและทุน และมุ่งสนองตอบผลประโยชน์เพื่อสาธารณะ ได้อีกอย่างยาวนาน เพียงแต่ว่า สื่อมวลชนจะต้องยึดมั่นในเจตนารมณ์แห่งสาธารณะ และต้องมีความเชื่อมั่นว่าอุดมการณ์และศักดิ์ศรีเป็นสิ่งที่ยังมีอยู่จริง และการแทรกแซงสื่อในรูปแบบต่างๆ นั้นเป็นปรากฏการณ์ที่น่าท้อแท้และจะต้องต่อสู้ต่อไป ::

กรุงเทพธุรกิจ

ห้าร้อยห้าพัน + 1 ๐๐๐

กระจองอแงโดย หมอ

morfreekick@hotmail.com

